

Tuohi kansanomaisessa tekniikassa

NIILLO VALONEN *Geflechte und andere Arbeiten aus Birkenrindenstreifen unter besonderer Berücksichtigung finnischer Tradition*. Akat. väitöskirja. Kansatieteellinen Arkisto IX. Vammala 1952. 341 s.

Tohtori Valonen on tutkimuksissaan jo ennenkin selviteltyt tuohen käyttöä eri tarkoituksiin, mm. kirjoituksissaan »Tuohi on salollaan», »Tammelan seudun tuohikulttuurina», »Tuohesta kierretty paimentorvi» ja »Kylvinvakka», mutta niitä merkittävämpi on tietysti esitettävänä oleva laaja teos.

Tuohia on käytetty kaikkialla Euroopan, Aasian ja Amerikan pohjoisosissa, missä koivua kasvaa, mutta nimenomaan tuohinauhasta tehdyt, varsinkin punotut esineet rajoittuvat Itä-Norjan ja Kama-joen latvaseutujen väliselle alueelle. Tuohen käyttö liittyy etelämpänä Itämerestä Uraliin ulottuvalla vyöhykkeellä välittömästi vastaavaan lehmukseniinen käyttöön, jota on pidettävä edellistä vanhempana ja esikuvia antaneena. Toht. Valonen on koonnut teostaan varten erittäin runsaan aineiston Suomesta, Ruotsista, Norjasta ja melkoisessa määrin myös Neuvostoliiton pohjoisosista, suomensukuisia kansoja unohtamatta. Hän tekee erilaisista tuohiesineistä tarkan — joskus ehkä liiankin yksityiskohtaisen —

analyysin määrittäen tyytit, levinneisyysalueet, ikäsuhteet ja käyttötarkoitukset sekä havainnollistaen esityksensä runsaalla kuvituksella, jossa on tärkeä sija esineiden ja niiden nimitysten suurta huolellisuutta vaatineilla levinneisyyskartakkeilla. Esihistoriallisista löydöistämme tuohipunonnaiset puuttuvat, mutta muiden seikkojen perustalla tekijä päätelee, että ennen historiallisen ajan alkua tuohijalkineen alkukantainen muoto, ns. ansavirsu, oli jo tunnettu. Maamme itäosissa ovat suurkasket vaikuttaneet edullisesti koivun leviämiseen, ja kaskeamiseen on tarvittu tuohijalkineita, koska nahkakengät eivät siedä kuumuutta. Itä-Suomessa valmistettiin tuohesta myöhemmin aikoihin asti myös tiettyjä säiliöitä ja astioita, joita lähempänä korvasivat puiset vakat ja kimpiaasiat. Tuohiesineiden, esim. kontin, virsun ja torven käyttö oli silti Länsi-Suomessakin tunnettua.

Varsin mielenkiintoinen on tuohiesineiden levinneisyys Ruotsin sisäosissa, aina Uplannista ja Vermelannista alkaen pohjoista kohti. Toht.

Valonen osoittaa, että tuohipunonaiset ovat tulleet sinne niiden siirtolaisten mukana, joita Suomesta muutti Ruotsin metsäseuduille jo 15., mutta varsinaisesti 16. ja 17. vuosisadalla. Tuohitekniikka levisi Itä-Norjaankin Osloa myöten. Skandinaavinen materiaali puolestaan todistaa, että ainakin jo 16. vuosisadalla tuohipunonaiset olivat Suomessa yleisiä.

Virsu -sana, jonka vastine tavataan myös karjalassa, vepsässä ja virossa, osoittaa tekijän mielestä, että niinen tai tuohinen jalkine tunnettiin jo kantasuomalaisena aikana. Hän ei pidä riittävästi perusteltuna oletusta, että sana olisi vanha laina venäjältä. — Mielestäni kuitenkin juuri tämä lainasuhde on paremmin ymmärrettävissä kuin päinvastainen lainaussuunta. Muuten *virsusta* johdannaisineen toivoisi sanan tärkeyden vuoksi teoksessa olevan yhtenäisen levinneisyyskartakkeen, kuten on laita itäsuomalaisen *lötön* ja länsisuomalaisen *tanon* kohdalta.

Kartakkeista ilmenee, että tuohisen kylvinvakan alue ulottuu itäisistä rajapitäjistä Länsi-Hämeeseen, Satakuntaan ja Keski-Pohjanmaalle saakka. Tuohiset tai tuohipohjaiset pohtimet ovat ominaisia Kaakkois-Suomelle. Epäilyä herättää sivulla 83 oleva maininta, että Petsamon koltat olisivat käyttäneet tuohesta punottua komsiota (kehtoa). Yleislap-

palainen tyyppihän on puinen, nahalla päällystetty allas.

Tuohitekniikkaan liittyvä sanasto on varsin kiintoisa ja monipuolinen. Teoksen lopussa oleva 'Wörterverzeichnis' sisältääkin peräti 26 palstaa. Tuohityövälineistä on *luta* -nimitys kaakkoissuomalainen (ja virolainen), *lusa* lounais- ja *lasta* eteläsuomalainen, kun taas *nyljin* on laajimmalle levinnyt; itäisiä ovat venäläisperäiset *kostikka* ja *kätsä, katša*; jälkimmäisestä mainitaan sellaisiakin muotoja kuin *käza* (pro *käzä?* Salmi), *kysä, kytsä*, jolloin tulee kysyneeksi, mahtavatko nämä kaikki johtua venäjän *kotatš* (> vepsän *katatš*) sanasta. — Lappalaisperäisenä pidetty tuohinuhan nimitys *siisna* esiintyy 21 paikkakunnalla Kuhmosta ja Pyhäjärveltä (Ol.) Kannakselle asti. Oletettu lainaus tuntuu hieman oudolta, koska lappalaiset eivät tuohinuhaa leikkaa eivätkä käytä. — Eräänlaisen tuohiastian nimitys *koppa* on läntinen, *kopsa* itäinen.

Kieli- ja kansatieteellisen koulutuksen saaneena toht. Valonen on tutkimukseensa soveltanut hyvällä menestyksellä »Wörter und Sachen»-periaatetta. Hänen esitystapansa on selkeä, ja johtopäätökset ovat asiallisia, monessa suhteessa uutta valaisua antavia ja laajakantoisiakin. Tutkittavana ollut kansatieteen ala voidaankin nyt pitää täydelleen selvitettynä.

T. I. I.